

KOVÁCS CSABA

GONDOLATOK A MÚZEUMOKRÓL...

...EGY TERVEZŐ ÉPÍTÉSZ SZEMÉVEL

TA mai értelemben vett múzeumok a 18–19. században jelentek meg Európában, amikor a közművelődés eszménye elterjedt. Jellemzően művészeti és tudományos gyűjtemények elhelyezésére, illetve bemutatására létrejött intézmények vették fel ezt a nevet. Magyarországon a legrégebb nagy jelentőségű múzeum a Nemzeti Múzeum, amelyet a 19. század elején gróf Széchényi Ferenc alapított. A múzeum – alapítása után három évtizeddel – egy rendkívül tekintélyes, Pollack Mihály által kimondottan erre a célra tervezett klasszicista épületben kapott helyet. Ennek a típusú múzeumépületnek korábban nem volt kiforrott előképe, leginkább egy arisztokrata reprezentatív palotájára emlékeztet.

¶ A késő középkortól királyok, arisztokraták a magánkastélyaikban, palotáikban helyezték el kincseiket, művészeti vagy tudományos jellegű gyűjteményeiket, így ezek váltak mintává a múzeumépítéssel kezdeti időszakában. Az első híres múzeumok reprezentativitásra törekedtek, sokszor szimmetrikus és monumentális a szerkesztésük, szimbolikájuk pedig kifejezte a tudomány és művészet növekvő társadalmi rangját, megbecsültségét. Térrendszerük belső udvarok köré szerveződő széles folyosókról nyíló teremsorokból, impozáns előcsarnokokból, lépcsőrendszerekből, ünnepélyes nagyteremből vagy kupolacsarnokból állt.

¶ A kor klasszicista esztétikája és szerkesztésmódja Londonban (British Museum, alapítva 1753), Berlinben (Altes Museum, alapítva 1828, Neues Museum, alapítva 1841), Budapesten (Magyar Nemzeti Múzeum, alapítva 1802, épült 1837–1847) jelentős múzeumépületek térrendszerét és stílusát határozta meg. Míg a korszak első időszakában hagyományos építéstechnikával készültek ezek az épületek, később egyre inkább tért hódítottak az új acél- és üvegszerkezetek, amiket a gyorsan fejlődő ipar jelentős teljesítményeként tarthatunk

*az első híres
múzeumok
reprezentativitásra
törekedtek*

*később egyre inkább
tért hódítottak
az új acél- és
üvegszerkezetek*

számon.¹ Így – köszönhetően a technikai fejlődésnek – az új múzeumépületek egyre inkább képesek voltak specializálódni, és különösen a természetes fény bevitele tekintetében a 19. század végére – immár historizáló, majd szecessziós stílusban – magas fokú funkcionalitást elérni. Budapesten a Szépművészeti Múzeum (alapítva 1896, épült 1900–1906), a Múcsarnok (épült 1895–1896), és az Iparművészeti múzeum (alapítva 1872, épült 1893–1896) egyaránt ezt a korszakot reprezentálja.

¶ A Schickedanz Albert² által tervezett Múcsarnok kiállítóterei kizárólag a műtárgyak optimális bemutatását szolgálják, a szórt természetes fény felülről érkezik valamennyi kiállítóterbe, bőséges megvilágítást biztosítva, egyben a falakat felszabadítva az ablakok funkciójától, így a kiállítandó festmények, műtárgyak immár kompromisszummentesen helyezhetők el. Ebben a korszakban a mesterséges megvilágítás lehetősége még nagyon korlátozott volt, az elektromos áram felhasználása kísérleti fázisban, illetve gyerekcipőben járt. A múzeum- és kiállításépítészet – a korra jellemző patetikus szimbolika és a kor ízlésének megfelelő antikizáló építészeti stílus magas szintű megfogalmazása mellett – így teljes egészében a természetes fény bevezetésére, a műtárgyak optimális elhelyezésére, a látogatók útvonalának vezetésére koncentrálhatott.

¶ A 19. század szellemisége nemcsak a múzeumépítészetet termelte ki, hanem a műemlékvédelem eszméje és intézményrendszere is ekkor fejlődött ki. A nagy francia forradalom arisztokráciát sújtó pusztítása olyan mértékű volt, hogy maga a forradalmat irányító konvent intézkedett a kastélyok és műtárgyak védelméről. Szimbolikusan ezt tekinthetjük a – modern – műemlékvédelem kezdetének. A romantika, majd az azt követő historizmus során a fejlett európai országok többségében megalakultak az államhoz kapcsolódó műemlékvédelmi szervezetek, ebbe a sorba illeszthető a magyar intézményes műemlékvédelem kiépülése is.³ Ebben megmutatkozik, hogy nemcsak a múzeumokban koncentrálódó gyűjteményi műtárgyakat tekintette a kor értéknek, hanem az épületállomány, a műtárgyak, sőt a hétköznapi tárgyak egy része is odafigyelést és védelmet érdemelt. Igaz, a kor purista szellemisége nagyon eltér a modernizmus vagy

a mesterséges megvilágítás lehetősége még nagyon korlátozott volt

maga a forradalmat irányító konvent intézkedett a kastélyok és műtárgyak védelméről. Szimbolikusan ezt tekinthetjük a – modern – műemlékvédelem kezdetének

Museo di Castelvecchio, Verona
Tervez6: Carlo Scarpa

sokszor újjáépít
és átépít, az
eredeti korrigált,
sőt időnként
elképzelt formáját
hagyományozva az
utókorra

napjaink műemlékfelfogásától, ezért a védelem mellett – bevetve kora teljes technikai arzenálját – sokszor újjáépít és átépít, az eredeti korrigált, sőt időnként elképzelt formáját hagyományozva az utókorra. Leghíresebb képviselője Eugène Viollet-le-Duc, aki a középkori francia műemlékek egész sorát építette újjá, az ő műve többek között a párizsi Notre-Dame közelmúltban sajnálatosan leégett rekonstrukciója, többek közt huszártornya is (1844–1864).

¶ A 19. század második felében már sok speciális terület is gyűjteményeket hoz létre. A Magyar Néprajzi Múzeum (alapítva 1872) kiemelkedően gazdag gyűjteménye is ekkor indul. A terepen dolgozó néprajzkutatók jelentős tárgyi és képi gyűjteményeket halmoznak fel. Az egész gyűjtési mozgalom hajtóereje az a felismerés, hogy a korábban sosem látott mértékben növekvő, expanzívan terjeszkedő ipari társadalmak teljes életmódrendszereket semmisítenek meg, ezzel együtt az adott kultúrát hordozó nép korábbi életvitelének építményeit, tárgyi emlékeit is. A Néprajzi Múzeum sorsához hozzátartozik, hogy csaknem 150 éves története folyamán nem épült kimondottan ennek a gyűjteménynek saját múzeum, így hatalmas gyűjteménye mindig erősen korlátozottan volt kiállítva.

az épület
különlegessége a
múzeum sajátos
és vitatható
helykijelöléséből
fakad

¶ Budapesten a közeljövőben fogják átadni a Néprajzi Múzeum új épületét (2022), amely a Városliget körüli múzeumi épületcsoportot fogja erősíteni. Az épület különlegessége a múzeum sajátos és vitatható helykijelöléséből fakad. Ezt a különleges helyet drámai történetű emlékművek és építmények egymást váltó sora erősítette. Az ötvenes években tíz méter magas talapzaton itt állt Sztálin nyolcméteres szobra. Ezt az '56-os forradalom első napján elbontották a budapestiek. A forradalom leverése után a talapzatot átépítették dísztribünné, így a kommunista reprezentáció után a szocialista reprezentáció uralta a teret. A rendszerváltás után az „integrálóházat” is elbontották, és 2006-ban itt épült fel a megosztó, de művészeti szempontból igen kvalitásos központi '56-os emlékmű.

ezt a különleges
helyet drámai
történetű
emlékművek
és építmények
egymást váltó sora
erősítette

*szinte lehetetlen
kihívások elé
állította a
tervpályázatra
meghívott hazai
és nemzetközi
építészeket*

*az építészeti
megoldást nem
a múzeum belső
igényei, hanem a
külső városi tér
problematikája
diktálja*

- Ilyen drámai előzmények és a „Liget” múzeumnegyedre kiírt, részben sikertelennek nyilvánított építészeti pályázatsorozat után meglepő módon az emlékmű jobb és bal oldalát is magába foglaló helyszínt jelölt ki a kormányzat az új múzeum helyéül, ami szinte lehetetlen kihívások elé állította a tervpályázatra meghívott hazai és nemzetközi építészeket. A győztesként kihirdetett terv, Ferencz Marcell alkotása a helyszín ellentmondásos adottságaira adott kreatív válaszként értelmezhető. A tervező az emlékmű két oldalán intenzíven emelkedő „zöld” köztereket hoz létre a múzeumi épület két szárnyának tetején, míg a középső részt a terepszint alá süllyeszti, így módon az emlékművet mintegy bekeretezi, a szárnyakat a középső részzel a terepszint alatt köti össze egyetlen hatalmas tömbbé. Az építészeti megoldást nem a múzeum belső igényei, hanem a külső városi tér problematikája diktálja. A föld alatti hatalmas zónák korszerű mesterséges megvilágítást kapnak, ami a műtárgyvédelemre összpontosító restaurátorok szerint jobb, mint a természetes fény. A furcsa, emelkedő homlokzatokat absztrahált népművészeti ihletésű, árnyékolóként is szereplő mintázatokkal fedi el, ezzel végképp szakítva a nagyközönség fejében élő hagyományos „házképtől”. Az összkép kiemelkedő tektonikus lemezekként vagy összetört és süllyedő épületalakzatokként egyaránt olvasható, várhatóan erős asszociatív tartalmakat fog hordozni, illetve kiváltani a látogatókból. Az építészeti megoldás megosztó egyedisége ellenére kétségkívül illeszkedik a kor mediatizált trendjeibe, működési minőségét majd az élet teszteli. A múzeum funkcionális létezését professzionálisan segíti a Vasáros Zsolt által tervezett raktározási és restaurálási központ, amely több múzeumot is kiszolgál.
- ¶ Visszatérve az eredeti gondolatmenethez: a modern korban a múzeumokhoz kötődő, hagyományként meglévő patetikus tekintélyelv sajátos változásokon esett át. Az állam szekularizációjával párhuzamosan a tudomány és a művészet minden korábbinál nagyobb tiszteletet kapott, és a társadalom növekvő hányada számára a múzeumok egy része pszeudoszokrális jelentőségre tett szert. A világ egyik leghíresebb, ikonikus múzeuma a Frank Lloyd Wright által tervezett New York-i Solomon R. Guggenheim Museum (1943–1959). A relatíve kis

épület organikus monumentalizmusa, a látogatói útvonal szimbolikus emelkedő spirálja, centrális átriuma, a felülről érkező természetes fény kezelése összhatásában a fogékony látogatóban a művészet temploma érzést keltheti, egy új típusú szent hely megjelenését hirdeti.

egyre több középkori épület túlélésének lett záloga a korábbi kiüresedett funkciók helyett a múzeumi funkció felvállalása

¶ Az új épületek mellett a műemlékvédelem is helyet követelt magának a múzeumépítészetben, egyre több középkori épület túlélésének lett záloga a korábbi kiüresedett funkciók helyett a múzeumi funkció felvállalása. Kiemelkedő és építészgenerációk számára példamutató példája a Museo di Castelvecchio (1959–1973) Carlo Scarpa tervezte épülete Veronában, ahol a középkori erődítményben a műemlékvédelmi elveket szabályozó modernista velencei charta⁴ előírásainak megfelelő, mégis rendkívül egyéni és invenciózus építészetrel hoz létre egy csodás múzeumot. Scarpa a kiállítási tárgyakat, így a múzeumi programot helyezi fókuszba, de építészeti-belsőépítészeti megoldásai olyan sokrétűen kifinomultak, hogy önmagukban is műtárggyá, sőt a kiállítással szimbiózisba kerülő összművészeti alkotássá válnak. Ekkor – az 1973-as olajválság előtti időszakban – még nem volt szempont az energiahatékonyság megteremtése, ami mára a régi épületek rekonstrukciója során és az új épületek tervezése közben is kardinális kérdéssé vált, ezért visszatekintve – építészeként – szinte irigykedve nézhetjük azt az alkotói szabadságot, amivel Scarpa dolgozhatott.

még nem volt szempont az energiahatékonyság megteremtése, ami mára a régi épületek rekonstrukciója során és az új épületek tervezése közben is kardinális kérdéssé vált

¶ A második világháború utáni időszakban az egész világban egyre több olyan múzeum épült, amely a modern funkcionalista elveknek megfelelően komplex kulturális centrum is volt egyben, a kiállítások mellett kellő teret kapott a kutatás, a restaurálás, a professzionális raktározás. Párhuzamos folyamatként a látogatók különleges igényei is egyre nagyobb figyelmet kaptak: a kiállításokon túl a rekreáció lehetőségei, a fizikai szükségletek, az oktatás és az emlékképzés terei. Így jöttek létre a múzeumi kávéházak, éttermek, a csatlakozó pihenőteraszok, kertek, parkok, a múzeumpedagógiai terek, múzeumi shopok.

a modern funkcionalista elveknek megfelelően komplex kulturális centrum is volt egyben

¶ Az egyre növekvő globális turizmus számára a kultúrafogyasztás elsődleges lehetőségévé vált a múzeumok, kiállítások

látogatása. Mire a 20. század hetvenes–nyolcvanas éveihez érünk, a posztmodern korba, a múzeumok széles körben elterjedtek és specializálódtak a világban. Az építészet számára minden korszak megadta a maga kihívásait. Itt nem egyszerűen az adott korszak építészeti stílusáról van szó, hanem a kor kérdéseire, életfelfogására adott komplex építészeti válaszokról. A múzeumok pedig mindinkább egyedi sajátosságokat kívántak felmutatni, hogy a fokozódó globális versenyben saját értékkel bíró, megjegyezhető és emlékezetessé váló élmények kötődjenek hozzájuk.

a kor kihívásainak megfelelő, ikonikus épületeket hoztak létre

a saját múzeumi problematikájukon túli üzenetek hordozását is célul tűzik ki

- ¶ A sztárépítészek kultusza a posztmodern korszakban artikulálódik igazán, és ők a kor kihívásainak megfelelő, ikonikus épületeket hoztak létre. Renzo Piano és Richard Rogers Pompidou Központja Párizsban (1977), Hans Hollein Museuma Mönchengladbachban (1972–1982), vagy James Stirling Staatsgalerie épülete Stuttgartban (1979–1984) mind ennek a folyamatnak nagy hatású stációi. Ezek az épületek már részben a saját múzeumi problematikájukon túli üzenetek hordozását is célul tűzik ki, Piano és Rogers munkája komplex kulturális központ, amely radikális high-tech megoldásaival, nagy flexibilitású kiállítótereivel, a homlokzatra helyezett, építészeti alakító elemként kezelt gépészetével, önnön újszerű értékeinek radikális felvállalásával válik ikonikussá és rendkívül népszerűvé. Hollein épülete egyes műtárgyakra vagy műtárgycsoportokra közvetlenül reagáló téri elemekből, szinte tértörésekből építkezik, és önmagában emlékeket, utalásokat, építészeti asszociációkat gerjeszt, miközben új típusú, a táji-városi környezetbe integrálódó topológiát teremt. Stirling hasonlóan viszonyul a városhoz, épületét a városi struktúra szerves részeként alkotja meg, historikus építészeti utalások és téri-formai elemek alkalmazásával fogalmazza meg üzenetét, miközben rendkívül karakteres és jól megjegyezhető anyag- és színhasználattal teszi abszolút felismerhetővé és megjegyezhetővé, valódi posztmodern ikonná a galériát.
- ¶ Ebbe a folyamatba illeszthető, de már a következő évtizedet jellemzi a párizsi Louvre bővítése (1983–1989). A Louvre, amely királyi kastélyként sok évszázadon keresztül épült és átépült, már régen múzeumi funkciót töltött be, de a François

Reichstag Dome, kupola, Berlin
Tervező: Foster + Partners

Neue Staatsgalerie, Stuttgart
Tervezó: James Stirling

Mitterrand elnök személyes felkérésére Ieoh Ming Pei által tervezett rekonstrukció és bővítés új közönségforgalmi terei fölé emelt üvegpiramis – a fantáziát megragadó szimbolikus építmény – sajátos kontrasztot alkot az archaikus épülettel, érdekessége új lendületet adott a sikertörténetnek. A Louvre hatalmas gyűjteménye önmagában is a világ egyik legmeghatározóbb múzeumává teszi ezt az épületet, de az üvegpiramis képes erősíteni ezt, mivel a korszerű hírcsatornákon igen hatékonyan, misztikus képet tud közvetíteni.⁵

felismerik jelentős hatásukat és üzenethordozó képességüket

¶ Ahogy az újabb korok jönnek, a múzeumépítési kedv nem lankad, nem túlzás korunk katedrálisainak tekinteni a régi nagy gyűjtemények és a kortárs művészetek új palotáit. A politika is teret és további lendületet ad a múzeumépítéseknek. Az építészet ezen szegmense politikai vezetők fókuszába kerül, felismerik jelentős hatásukat és üzenethordozó képességüket, amit sok kitűnő épület születése követ. Egyenértékűnek tekinthető alkotások jönnek létre a rekonstrukciók és az új építmények területén. A múlt maradványainak felhasználása kulturális és múzeumi célra nemcsak a megőrzendő, de eredeti funkciójukat elveszített épületek praktikus hasznosítása miatt őrzi töretlen népszerűségét, hanem a történetiség atmoszférájának identitáserősítő, az ezredfordulóra felértékelődő képessége miatt is. Ez a hasznosítási törekvés az immár fontossá váló energetikai és fenntarthatósági szempontok miatt fokozódó műszaki-építészeti kihívásokat jelent az építészek számára. A régi esztétika értékeinek lényegi megőrzése és az új hőszigetelési, épületgépészeti követelmények teljesítése olyan ellentmondásos feladat, amelyet sokszor csak radikális áldozatok árán lehetne megoldani, ami tulajdonképpen azt jelenti, hogy – a konkrét adottságok és követelmények függvényében – többnyire nem lehet teljeskörűen megoldani.

fokozódó műszaki-építészeti kihívásokat jelent az építészek számára

¶ Az ezredfordulóhoz közeledve az újabb jelentős mérföldkövek közé tartozik a Reichstag épülete, amit eredetileg 1894-ben a német törvényhozás épületeként vettek használatba. A Reichstag leégése a felhatalmazási törvény elfogadásához és a náci párt teljhatalmához, majd a Harmadik Birodalom átokfutásához vezetett, ezért az épület a 20. századi

történelemben szimbolikus szerepet kapott. Az épület sokáig üszkös rom maradt, és csak a berlini fal ledöntése és Németország immár demokratikus újraegyesítése után került napirendre a teljes újjáépítése. Elgondolkodtató, hogy az emlékezetpolitika és a szimbolikus építkezés iskolapéldájává váló rekonstrukció építészé az angol Sir Norman Foster. Neki volt bátorsága és talán kellő elfogulatlansága, hogy a Reichstag megsemmisült eredeti kupolája helyett látogatható high-tech üvegkupolát tervezzen az épületre (1992–1999), ami csodás panorámát és fantasztikus térélményt nyújt, rálátást enged a német törvényhozásra – a tényleges és a szimbolikus politikai működés és a látogatható múzeum eszméje és gyakorlata összekeveredik, ezzel új mérföldkő keletkezik a múzeumi tematikák sorában, a történelmi múlt mellett az élő és működő parlament kerül a kiállítás fókuszába.

a tényleges és a szimbolikus politikai működés és a látogatható múzeum eszméje és gyakorlata összekeveredik

¶ Az egyesítés utáni Berlin jelentős múzeumépítése Daniel Libeskind Zsidó Múzeuma (1988–1999), amely a Berliini Múzeum barokk épületének radikális bővítéseként jött létre. Ez az épület is az emlékezetpolitika intenzív megjelenését jelzi. Dekonstruktivista építészeti stílusa, intellektuális háttérű, spekulatív és asszociatív geometriája, univerzális drámai megformálása építészeti szempontból teljesen más, mint Foster high-tech világa, mégis rendkívüli erejű épület, ami már egyértelműen jelzi, hogy az építészeti koncepció a kiállítással egyenértékű üzenethordozóvá vált. Ez már a poszt-posztmodern korszak, amit több világhírű példával is jellemezhetünk. Az egyik leghíresebb a Frank O. Gehry által tervezett, Bilbaóban épült Guggenheim Museum (1991–1997). Ezt az épületet különleges, szinte kozmikus plaszticitása miatt szintén a dekonstruktivista irányzatba szokás sorolni. Az épület annak bizonyítéka, hogy immár a tartalom fölé tud nőni a forma, mégis elfogadják, mivel ez az egyetlen épület képes volt a globális kulturális és turisztikai térképre feltenni Bilbao városát, amiről addig főleg focicsapata és a baszk szeparatista terrorizmus miatt hallhattak az emberek. Ez már az erősödő elektronikus média világa, ahol a híradásokban és a világhálón megjelenő figyelemfelhívó és megjegyezhető – ikonikus – képek uralják a terepet.

az építészeti koncepció a kiállítással egyenértékű üzenethordozóvá vált

Tate Modern, London
Tervezô: Jacques Herzog, Pierre de Meuron

¶ A korszak londoni művészeti galériája a Jacques Herzog és Pierre de Meuron szerzőpáros által tervezett Tate Modern (1994–2000). Ez az épület az eredetileg profán rendeltetésű, de funkcióját vesztett energiaelosztóból és annak bővítéséből jött létre, és azt példázza, hogy a múltból örökölt ipari létesítmények is különleges atmoszférával tudnak hozzájárulni a kortárs kultúra új épületeihez. Az épület régi csarnokának újrafogalmazása, az eredeti és a kortárs elemek különös hangulata nagyon inspiráló teret eredményezett, a hatalmas, flexibilis térbe rendszeresen állítanak ki installációs jellegű kortárs műveket.

¶ A közelmúlt múzeumépítési világeseményei közül négyet emelnék ki, amik újabb irányokat jelölnek ki. A 21. század építészeti korszakát jobb híján a pluralizmus korszakának szokás nevezni.⁶ Nincsenek többé mindent meghatározó, uralkodó építészeti stílusok, az építészet globális és lokális tereit egymás mellett élő, de egymástól sokszor radikálisan különböző stílusok jellemzik. A jelenségeket lehet címkézni, de sok címke-re lenne ehhez szükség, mivel lényegi és kisebb eltérések keveredéseivel változatos építészeti produktumok születnek, szinte felfoghatatlan tömegben. Az uralkodóvá vált internetes térben akadálytalanul áramlanak az építészeti eszmék, és minden korábnál nagyobb tömegben ismerhetők meg az épülő minőségi épületek, ami azt jelenti, hogy most már a periférián is van esélye – akár globális ismertségre is esélyes – minőségi épületek megjelenésének, miközben a nagy gazdasági és kulturális centrumokban vagy az ilyen szerepre törekvő, hatalmas pénzügyi erővel rendelkező feltörekvő városokban minden korábbi fantáziát meghaladó kulturális és múzeumi épületek épülnek.

¶ Az új és régi értékek szimbiózisára jellemző megosztó, mégis kiemelkedő példa a David Chipperfield angol építész által tervezett berlini rekonstrukció, a Neues Museum (1997–2009) felújítása. Chipperfield itt az érzékenységnek, sőt sokszor a kifinomult érzékiségnek új dimenzióit mutatja meg, ezzel az anyagszerűségnek, a történelem rétegeinek, az értékek kontrasztjának és egymásba szövődésének, régi és új ellentétének és szimbiotikus együttlétének új útjait nyitja meg.

*most már a
periférián is van
esélye – akár
globális ismertségre
is esélyes –
minőségi épületek
megjelenésének*

Ez a gondolkodásmód széles körben megjelenik a műemlék-
védelem területén, de azon túl, az egyszerűbb, nem védett
régie épületek továbbéléséhez is új utakat mutat. Az épület sa-
ját értékei és a kiállított tárgyak együttesen teremtenek kü-
lönleges történelmi atmoszférát.

*az egész építészeti
koncepció lényegi
eleme, hogy ősi
szent helyre épül,
és ezt úgy mutatja
meg az építész, hogy
szinte egy régészeti
feltárási folyamatot
tud a látogató
átélni*

¶ Ez a fajta érzékiség, bár kissé eltérő módon, de Peter Zumthor
Kölnben épült Kolumbájában (2003–2007) is megjelenik.
Zumthor épületében a radikálisan semleges modern építé-
szet és a végtelen mélységig kibontott, szinte a múltba vesző
történetiség rendkívüli egységbe kerül, így teljes hitelesség-
gel és érzékiséggel képes megjelenni a kortárs új ember múlt-
jelen viszonya. Az egész építészeti koncepció lényegi eleme,
hogy ősi szent helyre épül, és ezt úgy mutatja meg az építész,
hogy szinte egy régészeti feltárási folyamatot tud a látoga-
tó átélni. A múlt homályába vesző szent helyek (templomro-
mok) sorozatára szervesen épül rá az ezt bemutató misztikus,
természetes fényekkel átjárt monumentális tér és a minima-
lista esztétika elvárásainak megfelelő perfekt kortárs művé-
szeti galéria, ezzel csendesen, de mégis szinte deklarációsze-
rűen kijelentve a művészet szakralitásának magától értetődő
tényét. Gondolatai – írásain és épületein keresztül – rendki-
vüli hatást gyakoroltak a perifériákon alkotó építészekre, má-
sok mellett különösen nagy erejű a „szépség kemény magva”
című esszéje.⁷ Zumthor egész munkásságára jellemző a szin-
te szerzetesi elmélyültségben való létezés és alkotás, ezzel az
anti-sztárépítész prototípusát teremti meg, miközben media-
tizált és globalizált világunkban mégis sztárként jelenik meg
csendes beszédű, de nagy hatású munkáival.

¶ A történelemhez való viszony megfogalmazása mint alapvető
építészeti kihívás különösen jellemző a 21. század elején, eh-
hez pedig más fontos kérdések is társulnak, mint például a
már említett fenntarthatóság sorskérdései. Bizonyos értelme-
zésben a kettő szorosan összefügg, sőt ugyanaz a kérdés, az
ember földi jelenlétével, hatásával, sorsával, múltjával és jö-
vőjével foglalkozik. Wang Shu kínai építész Ningbo Múzeuma
(2008) ezeket a kérdéseket fogalmazza meg. A monumentális
múzeum a területen korábban létezett, de teljesen lerombolt
hétköznapi városnegyed építési törmelékeiből hozza létre

Kolumba Museum, Köln
Tervező: Peter Zumthor

Kolumba Museum, Köln
Tervező: Peter Zumthor

Ningbo Historic Museum
Tervező: Wang Shu

Ningbo Historic Museum
Tervező: Wang Shu

nehéz eldönteni,
hogy valami
természeti
képződmény,
archaikus építési
emlék vagy valami
modern erőd
gondolata vezette
az építész kezét

kollázsszerű homlokzatburkolatát, mint ahogy levetett ruhák maradványaiból egy rongyszőnyeget szóttak korábbi idők szorgalmas kezei, ezzel drámai erejű monumentális épületet képes emelni. Ez a régi-új szövet egészül ki a mai szerkezetekkel és anyagokkal, megformálása pedig gazdag asszociációkra ad alkalmat, mivel nehéz eldönteni, hogy valami természeti képződmény, archaikus építési emlék vagy valami modern erőd gondolata vezette az építész kezét. Szimbolikusan az emberi kultúra újraépítése jelenik meg az összes mai dilemmájával, ősi múltba mutató kötődéseivel, miközben egy perfekcionális és az egyre erősödő birodalmi Kínához méltó óriási kulturális beruházást látunk.

¶ Más feltörekvő, gazdag országok is rendkívüli teljesítményeket mutatnak fel, az egyik leginkább figyelemre méltó a közelmúltban Abu Dzabiban Jean Nouvel és a Buro Happold tervei szerint felépült Louvre Abu Dhabi (2007–2014), amely a sivatagi ország körülményeihez illesztett fantasztikus építészeti mű, célkitűzése a keleti és a nyugati művészet bemutatása. Az építész esszenciális és sokkolóan kreatív humánus monumentalizmusa nemcsak a környezeti, de a kulturális adottságokat is sikeresen integrálja művébe, így az arab kubahévípítést fehér tömbjei és a hatalmas árnyékoló kupola futurisztikus, mégis a sivatagi törzsek kopottas sátrainak árnyékait idéző megoldásai elvarázsolják a látogatót.

¶ Valahol itt tart a mai múzeumépítészet. Írásomban nem a teljességre törekedtem, hanem jellemző építészeti fókuszokkal kívántam felvázolni egy nagy történelmi képet. A téma sosem volt aktuálisabb, korunk embere számára éppoly releváns, mint a gótika embere számára a katedrálisépítés volt. Miközben persze akkor sem csak katedrálisok épültek, hanem kis kápolnák, falusi, kisvárosi templomok is – ma sem más a helyzet, a múzeumépítés terén sem.

a téma sosem volt
aktuálisabb, korunk
embere számára
éppoly releváns,
mint a gótika
embere számára
a katedrálisépítés
volt

*(A szerző Ybl- és Pro Architectura díjas építész,
habilitált egyetemi docens)*

- [1] Joseph Paxton 1851-es Kristálypalotája (The Crystal Palace) Londonban, a Nagy Kiállításra (Great Exhibition) moduláris acél-üveg szerkezetből épült kiállítócsarnok, gyors felépítése, hatalmas méretei, fénnel átjárt terei a nagyközönség számára is demonstrálták a kor (ipari forradalom kora) technikai fejlődését. Ettől fogva az építőipar növekvő mértékben alkalmazott acél és üvepipari termékeket, összhangban a háttérpár dinamikus fejlődésével.
- [2] Schickedanz Albert festő, építész, rajz- és alaktantanár a magyar millenniumi emlékezetpolitika jeles építésze, neki tulajdonítják a sugáratat lezáró Hősök tere megfogalmazását. A Millenniumi Emlékmű, a Múcsarnok és a Szépművészeti Múzeum egymásra figyelő, egymást erősítő tervezésével urbanisztikai szintre emelte a magyar múzeumépítészetet.
- [3] *A Magyar Műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok.* Szerkesztette: Bardoly István, Haris Andrea. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1996.
- [4] Velencei charta, nemzetközi egyezmény a műemlékek és műemlék helyszínek konzerválására és restaurálására (Velence, Olaszország, 1964). A modern műemlékvédelmi elvek legnagyobb hatású esszenciális megfogalmazása, melyet évtizedeken keresztül iránymutató alapidokumentumként követett a műemlékes szakma jelentős része. Mára vitatott mint kizárólagos iránymutató forrás, de hatása ma is jelentős.
- [5] Pei üvegpiramisa archetipikussága és technológiai jellegének szimbiotikus ereje miatt rendkívüli módon tudja megragadni kortárs alkotók képzetét is, így szerepelt a Szent Grál lehetséges rejtekeként bestsellerregényben, az ebből készült hollywoodi közönségfilmben, de a világvége-küzdelem idegen gonoszának rejtekeként is más szuperprodukcióban. Szerzők, sztárok, filmek mutatják ismertségének és ikonikusságának potenciálját.
- [6] Az eredetileg politikai, majd kulturális területen is kiterjesztett fogalmat a posztmodern építészetelméletekre is elkezdték használni, majd a posztmodern mint szűkebb értelemben vett építészeti stíluskorszak elmúltával a fogalom általánosabb kiterjesztése terjedt el. A 21. század már egyértelműen stílusok, ideák, elméletek, pragmatikus gyakorlatok párhuzamos jelenségeként értelmezhető leginkább, mivel egyetlen „stílus” sem volt képes kizárólagosan dominánssá válni.
- [7] Peter Zumthor: *Atmosphere*, Birkhauser, 2006, Peter Zumthor: *Thinking architecture*, Birkhauser, 2010.

A Budavári Palota A épülete, 1975
Fortepan, Péterffy István